

listopad 386

pobyt v Cassiciaku, kam jsou situovány filozofické dialogy, četba žalmů

březen 387

návrat do Milána

noc z 24. na 25. dubna 387

pokřtěn o velikonoční noci společně s Adeodatem

podzim 387

extáze v Ostii, Monika umírá

konec 387-388

pobyt v Římě

podzim 388

odplouvá do Afriky

391

Valerianus jej v Hipponě svěťí na kněze

395

stává se Valerianovým koadjutorem

397

Valerianus umírá, Augustin hipponským biskupem

28. srpna 430

v Hipponě obležené Vandaly umírá

KNIHA PRVNÍ

Dětství

Žl 47,2; 95,4;
144,3 • Žl 146,5

2 Kor 4,10

1 Petr 5,5

Plot. Enn. VI 7,
23, 4 • Žl 118,34,
73.144

Řím 10,14

Žl 21,27

Mt 7,7n;
Lk 11,10

Řím 10,14

1. 1. Veliký jsi, Hospodine, a veškeré chvály hodný, tvá moc je veliká a tvá moudrost bez míry. A tebe chce chválit člověk, částka tvého stvoření, člověk, který vleče břemeno své smrtelnosti, svědectví hříchu a svědectví toho, že se stavíš proti pyšným. A přece tě chce člověk, částka tvého stvoření, chválit. Ty ho povzbuzuješ, aby tě s radostí chválil, neboť jsi nás stvořil pro sebe a nepokojné je naše srdce, dokud nespočine v tobě.

Dej mi, Pane, poznat a pochopit, jestli tě má člověk dříve vzývat než chválit a jestli tě má dříve poznat než vzývat. Ale kdo tě může vzývat, jestliže tě nezná? Když tě nezná, mohl by vzývat místo tebe někoho jiného. Nebo je třeba tě nejdříve vzývat, aby tě mohl člověk poznat? Jak však mohou vzývat, když v něho neuvěřili? Anebo jak mohou uvěřit, když jim nebyl ještě hlásán? Kdo hledají Hospodina, budou ho chválit, neboť ti, kdo hledají, ho nalézají, a když naleznou, budou ho chválit. Budu tě, Pane, hledat a zároveň vzývat, a vzývat tě s vírou, neboť jsi nám už byl hlásán. Vžívá tě, Pane, má víra, kterou jsi mi dal, kterous mi vdechl skrze lidství svého Syna, skrze službu svého hlasatele.¹

2. 2. Ale jak budu vzývat svého Boha? Vždyť je mým Bohem a Pánem, a když ho budu vzývat, budu ho zvat k sobě. A je ve mně nějaké místo, kam může přijít můj Bůh? Jak ke mně může přijít Bůh, ten Bůh, který učinil nebe i zemi? Je snad ve mně, Pane, můj Bože, něco, co by tě obsáhlo? Copak tě mohou skutečně obsáhnout nebe a země, které jsi stvořil a v nichž jsi mě stvořil? Anebo tě obsahuje všechno, co existuje, protože bez tebe by nebylo nic z toho, co tu je? I já však jsem. Proč tě tedy prosím, abys přišel do mě, když bych neexistoval, kdybys ve mně nebyl ty? Neboť ješ-

¹ Má zde Augustin na mysli Ambrože Milánského, jak tvrdí někteří, nebo přímo Krista? Autor měl dost důvodů tohoto „hlasatele“ blíže nespecifikovat.

tě nejsem v podsvětí, a ty už tam jsi, a i kdybych sestoupil do podsvětí, i tady jsi. Nebyl bych tedy, můj Bože, vůbec bych nebyl, kdybys ty nebyl ve mně. A není to spíš tak, že bych nebyl, kdybych nebyl v tobě, od něhož, skrze něhož a pro něhož je všechno? Ano, Pane, tak to skutečně je. Kam tě tedy zvu, když jsem v tobě? Nebo odkud máš ke mně přijít? Kam mimo nebe a zemi mám odejít, a odkud má ke mně přijít můj Bůh, který řekl: *Já naplňuji nebe i zemi?*

Př 9,18

Žl 138,8

Řím 11,36;
1 Kor 8,6

Jer 23,24

3. 3. Obsáhnou tě tedy nebe a země, protože je naplňuješ? Nebo je naplňuješ a ještě zůstává zbytek, který už obsáhnout nemohou? A kam vyléváš to, co z tebe po naplnění nebe a země zůstává? Nebo snad ty, jenž vše obsahuješ, nepotřebuješ, abys byl v něčem obsažen, protože všechno, co naplňuješ, naplňuješ už tím, že to obsahuješ v sobě? Nejsou to totiž nádoby, naplněné tebou, které ti dávají oporu a stálost: i když se rozbijí, ty se nerozliješ. A když se vyléváš na nás, nepadáš dolů, ale nás pozvedáš nahoru; ty sám se nerozléváš, ale nás shromažďuješ.² Když ale vše naplňuješ, naplňuješ to všechno sebou celým? Nebo obsahují všechny věci jen část tebe, protože tě nemohou obsáhnout celého? A obsahují všechny věci zároveň tutéž část? Nebo je to tak, že jednotlivé věci obsahují jednotlivé části — větší věci části větší a menší věci části menší? Je tedy snad v tobě některá část větší a některá menší? Anebo jsi všude celý, ale žádná věc tebe celého neobsáhne?

Jl 2,28n;
Sk 2,17n

Plot. Enn. V 5, 9

4. 4. Co tedy jsi, můj Bože? Co jiného jsi — ptám se — než Bůh a Pán? Neboť kdo je Bohem kromě Hospodina, kdo je Bůh kromě našeho Boha? Nejvyšší, Nejdokonalejší, Nej-

Žl 17,32

² Setkává se tu více představ: shromáždění Božího lidu ze všech národů (Iz 11,1n a jinde), novoplatónská představa návratu množství do Jednoho (Plotinos, Enn. VI 7, 9, 1, 1-14), a také — zřejmě nejsilněji — odkaz na manichejské učení o rozptýlení božských zárodků ve vesmíru a na ději na znovunastolení celistvosti (Ep. 236, 2).

mocnější, nanejvýš Všemohoucí, Nejmilosrdnější a Nejspravedlivější, Nejskrytější a zároveň zcela Přítomný, Nejkrásnější a Nejsilnější, Stálý a Nepochopitelný. Jsi neproměnný, a přece vše proměňuješ, nikdy nejsi nový, nikdy starý, a přece vše obnovuješ a pyšné necháváš zestárnout, aniž o tom vědí. Jsi stále činný a přitom stále klidný, získáváš a přitom nic nepotřebuješ. Udržuješ, naplňuješ, ochraňuješ; tvoříš, živiš, přivádíš k dokonalosti. Hledáš, i když nic nepostrádáš. Miluješ, ale nespaluje tě vášeň, staráš se, ale jsi bezstarostný, lituješ, ale necítíš bolest. Hněváš se, a přitom jsi klidný. Měníš svá díla, rozhodnutí však neměníš. Přijímáš, co najdeš, i když jsi to nikdy neztratil. I když nikdy netrpíš nouzí, raduješ se ze zisku; nejsi nikdy lakomý, a přece vymáháš úroky. Dostáváš zaplacen, více než požaduješ, aby ses ty sám stal dlužníkem — ale má někdo něco, co by nepatřilo tobě? Platíš dluhy, a přitom nejsi nikomu nic dlužen; promíjíš dluhy, a přece nic neztrácíš.

Ale co jsem o tobě řekl, můj Bože, můj Živote, má svatá Rozkoši? A co vlastně může říci ten, kdo o tobě chce mluvit? Přesto běda těm, kdo o tobě mlčí, neboť jsou němí, i kdyby jinak oplývali slovy.³

5. 5. Kdo mi dá spočinout v tobě? Kdo mi dá, abys přišel do mého srdce a naplnil je tak, že zapomenou na své špatnosti a obejmou tebe, své jediné dobro? Čím pro mě jsi? Slituj se a dej, abych to dokázal vyjádřit. A čím jsem pro tebe já, že mi prikazuješ, abych tě miloval, a hněváš se na mě a hroziš nesmírným neštěstím, pokud tak neučiním? Bylo by snad to, že bych tě nemiloval, malým neštěstím? Běda mi! Zjev mi pro své slitování, Pane, můj Bože, čím pro mě jsi. Řekni mé duši: Já jsem tvá spása. Řekni to tak, abych to

3 Augustin tu patrně mluví o několika skupinách: o pohanských filozofech (*De civitate Dei* XVIII 24), astrolozích (VII 6, 8) a především manichejcích (VIII 10, 22). Srov. např. biskupa Fausta (V 6, 10).

uslyšel. Pohled, před tebou jsou uši mého srdce, otevři je, a řekni mé duši: Já jsem tvá spása. Poběžím za tím hlasem a dostihnu tě. Neskryvej přede mnou svou tvář, Pane: dal bych život za to, abych nezemřel a viděl tvou tvář.

Dt 31,17; 32,20

Ex 33,23

6. Příbytek mé duše je příliš těsný pro tvůj příchod: ať se rozšíří tebou. Je na spadnutí, oprav ho. Uznávám a vím, že jsou tam věci, které urážejí tvůj zrak. Ale kdo ho vyčistí? Ke komu jinému než k tobě budu volat: Očist mě od chyb, jež jsou mi skryty, chraň svého služebníka, Pane, před zpupností. Mám důvěru, a proto i mluvím — ty to víš, Pane. Vyznal jsem se ti ze svého hříchu, můj Bože, a tys odpustil, co jsem zavinil hříchem. Nebudu se soudit s tebou, který jsi Pravda, a nechci klamat sám sebe, aby má nepravost sama sobě nelhala. Nebudu se tedy s tebou soudit — neboť budeš-li uchovávat v paměti viny, Hospodine, Pane, kdo ob stojí?

Žl 18,13n

Žl 115,10;

2 Kor 4,13

Tob 8,9; Jan 21,15n

• Žl 31,5 • Jer 2,29

• 1 Jan 5,6 • Jak

1,22 • Žl 26,12

• Job 9,3

Žl 129,3

Nemluvně

6. 7. Dovol mi přesto mluvit k tvému milosrdenství, i když jsem jen prach a popel, dovol mi mluvit. Vždyť oslovuji tvé milosrdenství, a ne nějakého člověka, který by se mi vysmál.⁴ Možná i ty se nade mnou usměješ, ale hned se obrátíš a smiluješ se nade mnou. O čem chci tedy mluvit, můj Pane, ne-li o tom, že nevím, odkud jsem do tohoto — nevím, zda mám říct do tohoto smrtelného života nebo do této živoucí smrti — přišel? Nevím.⁵ Byl jsem pak jako

Gn 18,27; Job 42,6

Žl 2,4; 36,13;

Mdr 4,18

• Jer 12,15

Lucr. III 869

4 Augustin je velmi citlivý na výsměch, a to i ze strany Boží, jak je vidět na mnoha stránkách *Vyznání* (I 7, 11; 9, 15; III 3, 6; 10, 18; IV 1, 1; 3, 6; V 10, 20 aj.). Vyznává se přitom z toho, že i on se v minulosti vysmíval (IV 4, 8; VI 7, 12; VII 6, 10), a varuje: ti, kdo se posmívají, konají zlo pro samu potěchu ze zla (III 8, 16).

5 Augustin až do konce života nezaujal definitivní stanovisko ohledně původu duše (*Retr.* I 1, 3). Může se to jevit jako překvapivé, Augustin

Žl 93,19
Neh 13,22;
Žl 50,3; 68,17;
Sir 36,1

nemluvně obdařen všemi dobrodiními, která zajistilo tvé milosrdenství. Tak jsem to slyšel od svých tělesných rodičů, z kterých a v kterých jsi mě utvořil v čase; já sám si na to nepamatuji. Bylo mi dáno dobrodiní mateřského mléka, ale ani má matka, ani kojné si samy nenaplnily prsa, ale jejich prostřednictvím jsi mi ty, Pane, dával pokrm, určený kojencům, podle tvého ustanovení a bohatství, které rozdělujete od nejnižších věcí. Tys také zařídil, že jsem nevyžadoval víc, než jsi dával, a že mé živitelky mi zase všechno to, cos jim dával, chtěly poskytovat. Z lásky, kterou jsi do nich vložil, mi ochotně dávaly to, co od tebe měly v hojnosti, neboť i pro ně bylo dobrem to, co jsem od nich jako dobro čerpal já; nebylo to však od nich, ale jen skrze ně. Protože všechna dobra, Bože, pocházejí od tebe a od mého Boha se mi dostává veškerá spása. To jsem poznal až později, když jsi mě k sobě volal právě těmi dary, které uděluješ uvnitř i zevně. Tehdy jsem uměl jediné sát mléko, spokojeně odpočívat v tělesném uspokojení a plakat, když mé tělo něčím trpělo — a víc už nic.

2 Král 23,5

8. Potom jsem se začal i usmívat, nejdříve ve spánku, pak i při bdění.⁶ Aspoň tak mi to později vyprávěli a já tomu věřím, protože to vidíme i u jiných nemluvňat. U sebe si na to ovšem nepamatuji. Postupně jsem si také uvědomoval, kde se nacházím, a snažil jsem se projevit svá přání těm, kdo je mohli vyplnit. Ale nedařilo se mi to, protože ta přání byla v mém nitru a oni byli vně a žádným svým smyslem nedokázali vniknout do mé duše. Proto jsem sebou házel a křičel

Verg. Ecl. 4, 60

vskutku nepředkládá ucelený filozofický systém, ale následuje učení svého Boha, který nevyjevil všechno zcela jasně. Důležitější je však skutečnost, že Augustin si věk „nemluvně“ nemůže pamatovat, není s to si jednotlivé skutečnosti vybavit sám z paměti, ale spoléhá se na vyprávění druhých a na obecně lidskou zkušenost s nemluvnaty (I 10, 12).

⁶ Člověk byl ve starověku považován za jediného živočicha, který je schopen smíchu.

čel jsem, abych dal najevo svá přání nějakými znameními, která by se těm přáním podobala — avšak znamení, která jsem dovedl, nebylo mnoho, a tomu, co měla skutečně vyjadřovat, neodpovídala. Když mi nevyhověli — buď proto, že mé přání nepochopili, nebo že by mi jeho vyplnění mohlo uškodit —, dával jsem těm dospělým, kteří se mi nepodřizovali, svobodným lidem, kteří mi neotročili, najevo svou nespokojenost a mstil jsem se jim pláčem.⁷ Že se takto nemluvnata chovají, jsem se poučil na těch, jež jsem mohl pozorovat: ta mě o tom, jaký jsem byl, poučila ve své nevědomosti lépe než moji vychovatelé se všemi svými vědomostmi.

9. Mé rané dětství vzalo dávno za své a já jsem naživu. Ale ty, Pane, žiješ stále a nic v tobě nezaniká: před počátkem věků, přede vším, o čem se dá říci, že něčemu předcházelo, jsi ty a jsi Bůh a Pán všeho, co jsi stvořil. V tobě jsou příčiny všech nestálých věcí a v tobě trvají nezměnitelné počátky všech proměnlivých věcí, v tobě žijí věčné důvody všech věcí, které jsou nevypočitatelné a závislé na čase. Řekni mi, když tě prosím, odpověz, milosrdný Bože, mně ubohému: Následovalo mé rané dětství až po nějakém jiném zaniklém období? Nebo to byla ta doba, kterou jsem strávil v lůně své matky? I o tom přece něco vím, vždyť jsem sám viděl těhotné ženy. Čím jsem tedy byl ještě předtím, má Sladkosti, můj Bože? Byl jsem už někde, byl jsem už někým? Není nikdo, kdo by mi to mohl sdělit — ani otec, ani matka, ani zkušenost jiných lidí, ani moje vlastní paměť. Možná se nad těmi mými otázkami usmíváš a přikazuješ mi, abych tě chválil a velebil jen za to, co jsem poznal.

Žl 2,4; 36,13;
Mdr 4,18

10. Velebím tě, Pane nebe a země, a vzdávám ti chválu za svůj počátek a nejranější dětství, i když si na ně nepamatu-

Mt 11,25

⁷ Augustin zde obšírným způsobem vysvětluje význam slova *infans*, „nemluvně“, dosl. člověk „neschopný mluvit“.

tuji. Dals člověku, aby o sobě soudil podle jiných, a v mnohém, co se ho týká, se má spoléhat na svědectví křehkých žen. Byl jsem a žil jsem už tehdy, a tak jsem, když jsem přestával být nemluvně, hledal znaky, jimiž bych druhým sdělil své pocity. Odkud, Pane, pochází taková živá bytost, ne-li od tebe? Může být někdo takovým tvůrcem, že by učinil sám sebe? Nebo snad vede nějaká tepna, kterou k nám proudí bytí a život,⁸ odjinud než od tebe, Pane, který jsi nás stvořil a u něhož není rozdílu mezi bytím a žitím, protože nejvyšší stupeň bytí a nejvyšší stupeň života je totéž? Jsi nejvyšší a neproměnný; dnešní den v tobě nepomine, a přece v tobě uplývá, protože všechny věci jsou v tobě. Nenašly by cestu, jak přecházet a plynout, kdybys je v sobě neobsahoval. A protože bez konce jsou tvoje léta, jsou tvá léta jako dnešní den. A kolik našich dní a dní našich předků už přešlo přes tvé „dnes“: přijaly z něho své vymezení i existenci, a stejně tak přes něj přejdou a přijmou to i další dny. Ale ty jsi stále týž a vše zítřejší a budoucí, vše včerejší a minulé, činíš dnes a dnes jsi učinil.

Můžu snad za to, že tomu někdo nerozumí? Ať se raduje i ten, kdo se ptá: „Co to je?“ Ať se raduje a je šťastný ten, kdo tě našel, aniž by pochopil, spíše než chápající, který tě nenalezl.

7. 11. Vyslyš mě, Bože. Běda nám pro naše hříchy! Tak mluví člověk, a ty se nad ním smilováváš: neboť jsi ho stvořil, ale hřích jsi v něm nestvořil. Kdo mi připomene hříchy mého raného dětství? Před tebou totiž není nikdo bez hříchu, ani nemluvně, i kdyby žilo na zemi teprve jediný den. Kdo mi je tedy připomene? Každé z těch malinkých dětí,

⁸ Metafora z krevního oběhu. Obdobně jako všechny části těla čerpají krev ze srdce (podle Aristotela tam má počátek krev i tepny, *De partib. animal.* III 4 a *De respirat.* VIII), tak do nás bytí a život proudí z Boha, který je jakoby srdcem celého světa.

u nichž teď vidím to, nač si sám u sebe nepamatuji? Čím jsem tehdy hřešil? Tím, že jsem se s pláčem dožadoval prsu, který mi poskytoval potravu? Vždyť kdybych se dnes tak dychtivě dožadoval ne prsu, ale potravy přiměřené svému věku, právem by se mi dostalo výsměchu a pokárání. I tehdy jsem se dopouštěl něčeho, co si zasloužilo pokárání, ale protože jsem ještě nebyl schopen takové pokárání chápat, zvyk ani rozum nedovolovaly mě kárat. S přibývajícím věkem však takové chyby odstraňujeme a zbavujeme se jich. Nikdy jsem se ale neseťkal s tím, aby se rozumný člověk při nápravě něčeho zbavoval toho, co je dobré. Bylo snad dobré s ohledem na onen věk vynucovat si pláčem něco, co by mohlo být podáno jen ke škodě? Nebo se vztekle zlobit na svobodné dospělé, kteří se mi nechtěli podrobit, na vlastní rodiče a na mnohé jiné rozumné lidi, že mi na každý pokyn nebyli hned po vůli? Nebo se pokoušet, nakolik je toho dítě schopné, dospělým ublížit ranami za to, že neposlouchají jeho rozkazy, neboť jejich splnění by vedlo k jeho záhubě?

Nevinná je u nemluvnat jen slabost údů, ne jejich mysl. Na vlastní oči jsem viděl maličkého závistivce: neuměl ještě mluvit, ale bledý vzteky hleděl s hořkostí na toho, kdo byl kojen s ním. Kdo by to neznal? Matky a chůvy říkají, že takové věci umějí nevím jakým způsobem zažehnat. Co je to za nevinnost, když u hojného, ba přetékajícího pramene mléka nestrpím jiného kojence, který naléhavě potřebuje pomoc, protože si zachová život jen tímto jediným pokrmem? Tyto chyby ale snášíme se shovívavostí: ne proto, že by to nebyly chyby nebo byly jen nepatrné, ale proto, že s přibývajícím věkem mizí. Důkazem je to, že tytéž chyby nelze s klidnou myslí snášet u starších lidí.

12. A tak ty, Pane, můj Bože, který jsi dal malému dítěti život i tělo — a to tělo jsi, jak vidíme, opatřil smysly, sestavil z údů a dal mu krásný tvar, vtiskl jsi do něho všechny instinkty živého tvora sloužící k tomu, aby bylo zachová-

Sen. Constant.
12, 1

Plot. Enn. III 6,
6, 15 • Mal 3, 6 •
Řím 11, 36

Žl 101, 28;
Žid 1, 12

Ex 13, 14; 16, 15;
Sir 39, 26

Iz 1, 4

Job 14, 4n

no jako neporušený celek — ty mi přikazuješ tě za to ve-
lebit a vyznávat, opěvovat tvé jméno, Svrchovaný. Neboť
Ži 91,2 jsi všemohoucí a dobrotivý Bůh, i kdybys učinil jen to, co
nemůže učinit nikdo jiný než ty Jediný, od něhož je kaž-
dý způsob, ty Nejkrásnější, který vše krásně utváříš a vše
uspořádáváš podle svého zákona.⁹

Tento věk, Pane — na to, jak jsem jej prožil, si vůbec
nepamatuji, spolehl jsem se v tom na vyprávění druhých
a podle ostatních nemluvnat usoudil, že jsem se tak asi
choval tehdy i já (ostatně tento můj úsudek je dost spoleh-
livý) — tedy tento věk se mi nechce počítat k životu, který
Tr 2,12 prožívám nyní. Temnoty zapomnění obklopují rané ob-
dobí mého života stejně jako předchozí dobu, kterou jsem
Ži 50,7 prožil v mateřském lůně. A jestli jsem se zrodil v nepravos-
ti a v hříchu mě počala má matka, kde prosím tě, můj Bože,
Ži 115,16 kde nebo kdy, Pane, jsem byl já, tvůj služebník, bez viny?

Ale aťsi: už to období pouštím ze zřetele. Proč bych se měl
znovu zabývat dobou, po níž není v mé paměti ani stopy?

Augustin se učí mluvit

8. 13. Nedospěl jsem postupně do chlapeckého věku z věku
nemluvněte?¹⁰ Nebo nepřišel spíše chlapecký věk do mne
a nenastoupil po věku nemluvněte? Tento věk ovšem ne-

⁹ Jedna z mnoha triád ve Vyznáních, s jejichž pomocí Augustin oslovuje Trojjediného Boha, nebo stvoření či lidskou přirozenost, které od-
rážejí podobu svého Stvořitele. Zde je Bůh vzýván jako Nejkrásnější,
od něhož pochází každý způsob bytí (*modus*), každá podoba (*forma*)
čili to, co každé stvoření odlišuje od ostatních jako samostatné indivi-
duum, a řád (*ordo*), tedy vzájemné vztahy ve stvořeném světě. O Bohu
jako zdroji veškeré krásy hovoří též Plotinos, *Enn.* I 6, 6.

¹⁰ Knihy I-VII jsou rozvrženy podle šesti období lidského života, jak je
chápala antika: období nemluvněte (*infantia*), chlapecký věk (*pueritia*),
dospívání (*adulescentia*), mládí (*iuventus*), dospělost (*gravitas*) a starob-
ný věk (*senectus*). Srov. *De vera religione* 26, 48.

odešel — vždyť kam by vlastně odcházel? A přece tu na-
jednou nebyl: už jsem nebyl nemluvnětem, které neumí
užívat řeč, a stal jsem se chlapcem schopným mluvit a to si
už pamatuji. To, jak jsem se naučil mluvit, jsem pochopil
až později. Nenaučili mě to totiž dospělí tak, že by mi pod-
le určitého učebního plánu předříkávali jednotlivá slova —
tak jako o něco později předkládali písmena —, ale já sám
jsem se díky rozumu, jímž mě obdařil můj Bůh, snažil
výkřiky, různými zvuky a pohyby těla dát najevo pocity
svého srdce, aby byla splněna má přání. Nebyl jsem však
schopen sdělit vše, co jsem chtěl, ani všem těm, na kte-
ré jsem se obracel. Zapamatoval jsem si, jak oni sami po-
jmenovávali nějakou věc, a když jsem viděl, že se při tom
zvuku tělem obraceli směrem k nějakému předmětu, po-
chopil jsem, že zvukem, který vydávali, označovali tu věc,
když na ni chtěli ukázat. Že chtěli právě to, bylo patrné
z pohybu těla, z té přirozené řeči všech lidí, která pro-
mlouvá výrazem tváře, pohledem očí, pohyby ostatních
částí těla a především tónem hlasu, který vyjadřuje náš
duševní stav, když nějakou věc žádáme, když na ni dosáh-
neme, zavrhuje ji nebo před ní prcháme.

Tak jsem postupně poznával, jaké věci označují slova,
která se objevují na svém místě v různých větách. Zvládl
jsem výslovnost těchto slov a s jejich pomocí začal vyjad-
řovat svá vlastní přání a sdílet se o jejich významy s lidmi,
s nimiž jsem žil. A tak jsem vstoupil hlouběji do neklid-
ného života lidské společnosti, byl jsem ale stále závislý
na vlivu rodičů a vůli dospělých.

Škola

9. 14. Bože, můj Bože, kolik strastí a posměchu jsem za-
kusil, když mně, malému chlapci, jako zásadu pro řádný
život doporučovali poslouchat ty, kteří mě pobízeli k tomu,

Ter. Ad. 867

abych se v tomto světě proslavil a vynikl v řečnickém umění, jež člověku dopomůže k lidské chvále a klamněmu bohatství. A tak mě poslali do školy, abych se naučil psát a číst, ale já chudák jsem nevěděl, k čemu by mi to bylo dobré. Kdykoli jsem pak v učení polevil, dostal jsem výprask. Dospělí to schvalovali: mnozí, kdo prošli tímto životem před námi, nám připravili tyto strastiplné cesty,¹¹ po kterých jsme my, synové Adamovi, museli kráčet s daleko větší námahou a bolestí.

Kaz 3,21;
Sir 40,1; Jer 32,19
• Gn 3,16

Žl 93,22; 17,3

Žl 21,3

Setkali jsme se však, Pane, i s těmi, kdo se k tobě modlili, a od nich jsme se naučili v míře, v jaké jsme to byli schopni chápat, že jsi někdo veliký, kdo nás může vyslyšet a pomoci nám, byť je skrytý našim smyslům. A tak jsem se už jako malý chlapec k tobě, má Pomoci a mé Útočiště, začal modlit. Roztrhl jsem pouta, jež svazovala můj jazyk, abych tě mohl vzývat. A i když jsem byl malý, prosil jsem tě s nemalou vroucností o to, abych ve škole nebyl bit. A když jsi mě nevyslyšel a nevšímal si mé pošetilosti, dospělí, dokonce i moji rodiče, kteří mi určitě nepřáli nic zlého, se smáli mým ranám, ač to pro mě bylo velké a bolestivé utrpení.

15. Existuje, Pane, člověk tak silného ducha, který by k tobě lnul tak nesmírnou láskou, existuje tedy někdo (působí to někdy i jistá tupost), kdo by se k tobě zbožně přimkl a povznesl se natolik, že by pohrdal koly, háky a jinými mučícími nástroji (o to, aby jim unikli, tě s velkým strachem prosí lidé na celém světě), že by se vysmíval těm, kdo se před nimi třesou strachy, tak jako se vysmívali naši rodiče metlám, kterými jsme my chlapci byli biti od učitelů? Nebáli jsme se toho výprasku o nic méně, ani jsme tě neprosili s menší naléhavostí, abychom mu unikli, a přece

¹¹ Tělesné tresty tvořily nedílnou součást antického vzdělávání, kritizovanou již současníky (Quintilianus, *Inst. orat.* 1,3, 13–17). Za pozornost stojí, že Augustin nikdy o svých učitelích nepíše s obdivem ani s vděčností.

jsme se prohřešovali tím, že jsme psali, četli nebo přemýšleli o učení méně, než se od nás žádalo.

Vždyť paměť nebo nadání nám, Pane, nechyběly, ty jsme měli z tvé vůle v dostatečné míře odpovídající věku, ale rádi jsme si hráli, a byli jsme trestáni od těch, kteří se sami chovali podobně. Ale „hry dospělých se nazývají zaměstnáním“: když se však hrou zaměstnávají chlapci, dospělí je trestají. A nikdo nemá soucit ani s chlapcem, ani s dospělým, ani s jedním z nich. Leda by snad nějaký spravedlivý soudce schvaloval výprask za to, že jsem si jako chlapec hrál s míčem, a to jen proto, že tato hra způsobila, že jsem méně rychle získal vědomosti, díky kterým bych si pak jako dospělý hrál mnohem ošklivějším způsobem. Vždyť i ten, který mě bil, dělal totéž. Když ho při jakési bezvýznamné disputaci přemohl jiný učený kolega, trápil se větší zlostí a závistí než já, poté co mě při hře s míčem porazil můj spoluhráč.

Sen. fr. 121
(Lactant. Div.
inst. II 4, 14);
Plot. *Enn.* III 2,
15, 36

10. 16. A přece jsem hřešil, Pane Bože, který všem přirozeným věcem dáváš řád a tvoříš je, ale hříchy jen uspořádáváš — Pane, můj Bože, přece jsem hřešil tím, že jsem jednal v rozporu s příkazy rodičů a učitelů. Mohl jsem přece znalosti, které chtěli, abych získal, později využít k dobrému, ať už se mnou měli jakékoliv úmysly. A důvodem mé neposlušnosti nebylo to, že jsem si snad vybíral nějakou lepší činnost, ale touha bavit se. Miloval jsem pyšná vítězství v závodech a rád jsem si nechával šimrat uši smyšlenými příběhy, které mě silně vzrušovaly, stejně jako se mé oči leskly stále víc a víc zvědavostí na veřejné hry.¹² Ti, kdo je pořádají, mají vysoké postavení a těší se takové vážnosti,

2 Tim 4,3n

¹² Veřejnými hrami (*spectacula*), konanými u příležitosti státních svátků k počtě božstev, se míní závody spřežení v cirku, gladiátorské hry a souboje se šelmami v amfiteátru, divadlo a hudební představení. Můžeme zde nalézt trojici neřestí, o níž autor na základě 1 Jan 2,16 pojedná obsáhle v X 30, 41: zalíbení ve hrách jako projev žádostivosti těla, pyšná vítězství jako projev pýchy a zvědavost jako žádostivost očí.

že skoro všichni rodiče přejí svým dětem takové povolání. A pak klidně strpí, aby děti byly bity, jestliže je taková podivaná odvádí od učení, které má podle přání rodičů dětem umožnit, aby jednou samy takové divadlo pořádaly.

Pláč 1,9.11 •
Žl 78,9; Jer 2,27;
Mt 6,13

Shlédni na to, Pane, ve svém slitování a vysvobod' nás, kteří se tě již dovoláváme — a vysvobod' i ty, kteří k tobě ještě nevolají, aby k tobě volali a tys je vysvobodil.

Odložení křtu

11. 17. Už jako chlapec jsem slýchal o věčném životě, příslibeném nám skrze ponížení Pána, našeho Boha, který sestoupil do naší pýchy. A byl jsem hned po svém narození požehnán znamením jeho kříže a byla mi podána jeho sůl,¹³ protože moje matka veškerou svou nadějí vkládala do tebe, Bože. Viděls mě, Pane, když jsem byl jako chlapec jednou zachvácen náhlými žaludečními křečemi s horečkou, takže jsem se octl na pokraji smrti, viděls také, můj Bože — neboť už tehdy jsi byl mým strážcem —, s jakou naléhavostí a s jakou vírou jsem tehdy vyžadoval od své zbožné matky i od matky nás všech, tvé církve, křest tvého Krista, mého Pána a Boha. Moje tělesná matka, která ve víře v tebe připravovala ve svém čistém srdci i moje mnohem cennější, věčné uzdravení, se celá vyděšená

Gn 28,15;
Job 7,20

Jan 20,28

¹³ Katechumenát představuje období — v antice i často velmi vzdálené — přípravy na křest, kdy katechumen je už součástí křesťanského společenství, ale nemá dosud přístup ke svátostem. Vstup do katechumenátu doprovázel obřad, při němž mu byla podána sůl (*De catechizandis rudibus* 26, 50): tento obřad zůstal součástí křesťanských obřadů v katolické církvi až do roku 1969. Zdá se, že sůl byla katechumenům podávána nikoli jednorázově, ale opakovaně (*signabar ... condiebar*). Augustin byl do katechumenátu přijat už jako dítě. V dětství se mu však zřejmě nedostalo žádného systematického vzdělání v křesťanské víře, čemuž odpovídají i jeho mylné názory na katolickou víru v době před obrácením — je s podivem, že mu vzdělání ve víře neposkytla matka Monika.

starala horlivě o to, abych byl zasvěcen do spásitelných svátostí a očištěn tím, že vyznám víru v tebe, Pane Ježíši, na odpuštění hříchů — když vtom jsem se náhle uzdravil.

A tak bylo mé očištění křtem odloženo, jako kdyby bylo nutné, abych se pořádně ušpinil, když budu dále žít, a po koupeli¹⁴ by taková vina hříšného poskvrnění byla větší a nebezpečnější. Už tehdy jsem věřil stejně jako matka a celý dům kromě otce, který však nedokázal oslabit vliv zbožné matky na mne, abych nevěřil v Krista, jako v něj dosud nevěřil on sám. Moje matka se usilovně snažila o to, abys byl mým otcem spíš ty, můj Bože, než on. A tys jí pomáhal i v tom, aby překonala vliv svého manžela, je muž se v poslušnosti, i když byla lepší než on, podřizovala. I v tom totiž podle tvého příkazu sloužila tobě.

Zj 22,11

18. Můj Bože, prosím tě, chtěl bych vědět (je-li tvá vůle, abych to věděl): Proč byl oddálen můj křest? Bylo to k mému dobru, jako by mi byla povolena uzda hříchu? Nebo povolena nebyla? Proč tedy i dnes každou chvíli slyšíme: „Jen ho nech, ať si dělá, co chce: vždyť ještě není pokřtěný.“ Ale když jde o tělesné zdraví, neříkáme přece: „Nech ho, ať se ještě víc poraní, vždyť ještě není uzdravený.“ Oč by pro mě bylo lepší, kdybych se byl rychle uzdravil a s horlivou svědomitostí svou i mých blízkých byl veden tak, aby přijaté zdraví mé duše bylo v bezpečí pod tvou ochranou: neboť ty bys byl jejím dárce. Určitě by to tak bylo lepší. Ale moje matka už tušila, kolik a jak velkých vln pokušení mi po době dětství hrozí, a chtěla jim raději vydat pozemskou hmotu, z níž jsem měl být později utvořen, než už sám vytvořený obraz.¹⁵

Zl 34,3

Gn 2,7

¹⁴ Koupelí (*lavacrum*) se v rané církvi označoval křest (srov. Tit 3,5n). Nebylo nic neobvyklého, když se křest oddaloval až do dospělého věku, nebo dokonce až do okamžiku smrtelné nemoci (srov. Ambrož a jeho bratr Satyr). Augustin později tuto praxi odmítal.

¹⁵ Pozemská hmotu, dosl. země, označuje lidskou přirozenost, zatímco obraz (*effigies*) lidstvo přetvořené Boží milostí (XIII 12, 13).

12. 19. V chlapeckém věku, kdy se o mě strachovali méně než později v době dospívání, jsem neměl rád učení a nenašel jsem, když mě k němu nutili. To, že jsem k němu byl nucen, bylo dobře. Ale já jsem dobře nejednal (bez donucení bych se neučil; nikdo nejedná dobře, je-li k tomu nucen, i kdyby to, co dělá, bylo dobré) a nepostupovali dobře ani ti, kdo mě nutili. Dobro z toho pro mě vzešlo jen díky tobě, můj Bože. Oni totiž vůbec nebrali zřetel na to, že bych to, co mě nutili se naučit, mohl někdy využít k něčemu jinému než k ukojení neukojitelné touhy po nuzném bohatství a ostudné slávě. Ty však, který máš spočítány i všechny naše vlasy na hlavě, jsi využil omylu všech těch, kteří mě nutili do učení, k mému prospěchu a toho, že jsem se nechtěl učit, jsi využil k mému potrestání, jež jsem si já, tak malý chlapec a takový hříšník, plně zasloužil. A tak jsi mi prostřednictvím lidí, kteří nejednali dobře, prokazoval dobro a mě samého jsi zase za hříchy spravedlivě trestal. Tak jsi to přikázal a tak to i je, že každý neukázněný duch se sám sobě stává trestem.

Mt 10,30

Žl 141,8

Latina a řečtina

13. 20. Dodnes nechápu, proč ve mně vzbuzovala tak velký odpor řečtina, kterou jsem se v dětství učil.¹⁶ Latinské vyučování jsem měl v oblibě: tedy ne to, co učí učitelé na prvním stupni, ale co vyučují takzvaní gramatici. To počáteční vzdělávání, kdy se učí číst, psát a počítat, jsem pokládal za stejně obtížné a trýznivé jako celou řečtinu. Kde jinde tato nechuť měla původ než v hříchu a povrchnosti života? Vždyť jsem byl jen tělo a vítr, který zavane a už se nevrací. Oč lepší, protože spolehlivější, bylo to počáteční vyučování, které ve mně působilo a uskutečnilo to, co stále vlastním až

Žl 77,39

¹⁶ Augustin nikdy neuměl řecky plyně, ale byl si schopen ověřit řecké znění biblického textu. Uměl tedy řecky lépe, než leckdy připouští.

dodnes: že si mohu přečíst, co najdu napsaného, a sám také mohu napsat, co chci. Oč lepší tedy bylo než to, během kterého jsem byl nucen pamatovat si bloudění jakéhosi Aenea, zapomínaje na své vlastní bloudění, oplakávat mrtvou Didonu, která se zabila z lásky, a přitom neuronit ani slzu kvůli tomu, že já, nejubožejší, odumírám tobě, Bože, můj Živote.

Jan 11,25; 14,6

21. Co je ubožejšího než ubožák, který nemá soucit sám se sebou? Oplakává Didoninu smrt, kterou způsobilo to, že příliš milovala Aenea, ale nepláče nad svou vlastní smrtí, kterou způsobilo to, že nemiloval tebe, Bože, Světlo mého srdce, Chlebe mé nejvnitřnější duše, Sílo oživující mou mysl a zákruty mého myšlení. Nemiloval jsem tě, odpadl jsem od tebe, a když jsem takto smilnil, zaznívalo ze všech stran: „Výborně! Výborně!“ Přátelství s tímto světem znamená odpadnutí od Boha a pochvalné „výborně“ se ozývá proto, aby člověk, který se tak nechová, byl zahanben. Nad tím jsem neplakal, ale plakal jsem nad Didonou, která skončila mečem život, následujíc poslední věci. I já, když jsem tě opustil, jsem následoval nejposlednější věci jako prach ze země, který se do země navrácí. A kdyby mi bránili v četbě takových věcí, byl bych zarmoucen, že nesmím číst to, co ve mně vyvolává zármutek. A takovéhle bláznovství se pokládá za vyšší a prospěšnější vyučování než to, díky němuž jsem se naučil číst a psát.

Jan 6,35.48.59

Žl 72,27 •
Žl 34,21; 39,16;
69,4

Verg. Aen. VI 457

Gn 3,19

22. Teď však ať mi v duši zakřičí můj Bůh a tvá pravda ať mi řekne: „Tak to není. Tak to není!“ Lepší je to první vyučování, vždyt dnes jsem spíše ochoten vymazat z paměti Aeneova bloudění a všechny tyto věci než čtení a psaní. Ve dveřích gramatických škol jsou závěsy: ne proto, aby zahalovaly nějaké úctyhodné tajemství, ale spíše aby přikrývaly omyly a chyby.¹⁷ Ať mě neokřikují lidé, z nichž už

¹⁷ Závěsy před vchodem byly znamením důstojnosti člověka, který v domě sídlil: čím vyšší postavení, tím víc závěsů. V Miláně si Augustin vydržo-

Žl 118,101;
Jer 18,11; 26,3

nemám strach, když ti vyznávám, po čem touží má duše, můj Bože, a nacházím klid v odsouzení svých špatných cest, abych si zamiloval tvé dobré cesty. Ať už mě tedy neokřikují ti prodavači a kupci literatury. Když se jich totiž zeptám, jestli je pravda, jak tvrdí básník, že Aeneas někdy přišel do Kartága, ti méně vzdělaní odpoví, že nevědí, a ti vzdělanější řeknou, že to pravda není. Zeptám-li se však, jakými písmeny se píše jméno „Aeneas“, všichni, kdo se to naučili, mi odpoví správně podle toho, jak se mezi sebou lidé dohodli a stanovili význam těchto znaků. A kdybych se pak zeptal, co by bylo pro náš život větší škoda — jestli zapomenout číst a psát, anebo si už nepamatovat ty básnické výmysly —, nikdo není na pochybách, jak odpoví ten, kdo ještě neztratil zdravý rozum.

Hřešil jsem tedy v chlapeckém věku, když jsem dával přednost zbytečným marnostem před věcmi užitečnějšími, nebo spíše, když jsem nenáviděl užitečné a miloval marné. Jak jsem nesnášel odříkávat „jedna a jedna jsou dvě“, „dvě a dvě jsou čtyři“... A jak rozkošné, ale bezduché bylo představovat si dřevěného koně naplněného bojovníky, požár Tróje či stín Kreusy...

Verg. Aen. II 772

14. 23. Proč jsem však nenáviděl i řeckou literaturu, která opěvuje totéž? I Homér je přece ve vymyšlení takových bájných příběhů obratný a kouzelně povrchní, a přece mi byl jako chlapci protivný. Myslím, že stejně protivný je řeckým chlapcům Vergilius, když jsou nuceni učit se ho tak jako já Homéra. Tato obtížnost — obtížnost naučit se cizí jazyk — jako by přimíchávala žluč do veškerého půvabu řeckých bájí. Neznal jsem jediné slovo, ale přísnými hrozbami a strašlivými tresty jsem byl nucen k tomu, abych jim porozuměl. Přitom jako nemluvně jsem kdysi

val dokonce uvaděče. Zde se vymezuje proti učitelům rétoriky poté, co sám na svůj úřad rezignoval.

také neznal jediné latinské slovo. Latinsky jsem se bez sebemenšího strachu a trápení naučil díky prostému naslouchání, když se se mnou mazlily chůvy, když se na mě druzí smáli, žertovali a vesele se se mnou bavili. Ne-naučil jsem se tedy latinsky tak, že by mě k tomu někdo nutil a hrozil mi tresty, ale mé vlastní srdce mě nutilo, abych vyjádřil svá přání. A ta bych býval nemohl vyjádřit, kdybych se nenaučil nějakým slovům: ne od učitelů, ale od těch, kteří na mě mluvili a jejichž uším jsem svěřoval své myšlenky. Z toho jasně plyne, že taková svobodná zvědavost dosahuje při učení jazyka většího úspěchu než ustrašená povinnost a donucování. Ale toto donucování díky tvým zákonům omezuje rozlet naší zvědavosti, Bože: díky tvým zákonům, od holí učitelů po utrpení mučedníků. Tvé zákony mají moc do zhoubného potěšení, jež nás od tebe odvedlo, přimísit léčivou hořkost, jež nás přivede znovu k tobě.

15. 24. Vyslyš, Bože, mou prosbu o to, aby má duše neumdlávala pod tvou kázní, aby mě nikdy neunavilo hlásat tvé milosrdenství, s nímž jsi mě zachránil ze všech mých tak špatných cest. A prosím také, aby ses mi stal sladším nad všechno, co mě svádělo a co jsem následoval, abych tě miloval ze všech sil a z celého srdce se poddával tvé ruce a abys mě zachránil z každého pokušení až do konce. Pohled, Pane, ty jsi můj Pán a Král, tobě ať slouží vše užitečné, co jsem se naučil v dětství. Tobě ať slouží vše, co říkám, píšu, čtu a počítám. Kárals a trestals mě, když jsem se učil zbytečným marnostem, a odpustils mi, že jsem v nich měl hříšnou zálibu. Naučil jsem se přitom i řadě užitečných slov, ale těm se lze naučit i z věcí méně bezcenných; taková cesta je bezpečná a po ní by měli chlapci kráčet.

16. 25. Ale běda tobě, proude lidských zvyků! Kdo ti odolá? Kdy konečně vyschneš? A jak dlouho ještě budeš uná-

Žl 60,2 • Žl 83,3;
118,81

Žl 106,8.15.21.31

Neh 17,13;
2 Kron 7,14

Žl 17,30 •
Žl 15,11; 37,7;
1 Kor 1,8 •
Žl 5,3; 43,5

Mt 9,5n; Mk
2,5.9n; Lk 5,23

Žl 75,8

šet Eviny syny do širého a nebezpečného moře, kterým stěží proplují i ti, kdo se chytli dřeva?¹⁸ Když jsi mě strhl, nečetl jsem i já o Jovovi hromovládci a cizoložníkovi? Jistě nemohl být obojím, ale bylo to zosnováno tak, aby ti, kdo ho napodobovali ve skutečném cizoložství, se mohli dovolávat jeho autority podpořené vybájeným hromobitím. Který z těch učitelů oděných v pláštích¹⁹ s klidem vyslechne slova muže volajícího ze stejného prachu: „To si vymyslel Homér, když přenesl lidské vlastnosti na bohy. Kéž by raději přenesl ty božské na nás!“ Správnější je ale říci: Ano, Homér to vymyslel, ale nemravným lidem přiřkl božské vlastnosti proto, aby se nemravnosti nepokládaly za nemravnosti, nýbrž aby se zdálo, že ten, kdo se jich dopouští, napodobuje ne zkažené lidi, ale nebeské bohy.

26. Přesto do tebe, pekelný proude, lidé házejí své děti spolu s penězi, aby se učily těmto věcem. A dělá se z toho velká věc, když se veřejně provozuje na náměstí a podle zákona se učitelům kromě zmíněného platu povoluje zvláštní odměna. Ty pak narážíš do svých balvanů a voláš: „Tady se člověk naučí řečnit, získá výmluvnost, nezbytné k přesvědčování druhých a vysvětlování vlastního názoru.“ Asi bychom nikdy neporozuměli slovům jako „zlatý déšť“, „klín“, „oklamat“, „nebeská klenba“ a dalším, která se na tom místě vyskytují, kdyby nám Terentius nepředvedl mladého zhýralce, který si bere za vzor Jovovo cizoložství a na stěně si prohlíží malbu, na níž Jupiter vlévá do Danaina klína zlatý déšť, jímž ji svedl. A hle, jak se sám povzbuzuje k neřesti příkladem toho nebeského učitele:

¹⁸ Dřevo (*lignum*) v patristické teologii asociuje Noemovu archu, kříž, strom života i církev (*De civitate Dei* XV 26). Augustin nejvíc zdůrazňuje význam dřeva kříže, které umožňuje záchranu před potopou hříchu a doplutí do přístavu pravdy a spásy (*Io. tr.* II 2 aj.).

¹⁹ Plášť, *paenula*, byl původně přiléhavý oděv s kapucí, používaný na cestách a při nepřízní počasí, později též jako formální oděv.

„A jaký bůh! Bůh, který hřměním hromu otřásá klenbou nebes. A já nepatrný člověk bych neměl dělat totéž? Ano, udělám to, a rád.“

Určitě se pomocí této hanebnosti nenaučíme snadněji ona slova, ale pomocí těchto slov tyto hanebnosti pácháme a větší opovážlivostí. Žaluji nikoli slova, jež jsou jako vybrané, drahocenné nádoby, ale víno bludu, jež nám v nich podávali opilí učitelé. Když jsme ho nechtěli pít, byli jsme trestáni a nemohli jsme se odvolat k žádnému střízlivému soudci. A přece jsem se, můj Bože, před jehož tvář na to teď bez obav vzpomínám, s chutí takové věci učil a liboval jsem si v nich, já ubohý. Proto o mně říkali, že jsem nadějný chlapec.

17. 27. Dovol mi, Bože, říci něco i o svém nadání, tvém daru, a jakými pošetilostmi jsem je promarňoval. Dostal jsem třeba úkol, který velmi vzrušoval mou mysl: byla s ním totiž spojena pochvala jako odměna nebo ostuda a strach před trestem. Měl jsem přednést řeč Junony, rozhněvané a zarmoucené tím, že nemohla vyhnat z Itálie trojského krále. Neslyšel jsem přitom, že by kdy takovou řeč Juno pronesla. My jsme však museli s pokulháváním kráčet ve stopách těchto básnických výmyslů a to, co básník napsal ve verších, přednést prózou.²⁰ Větší pochvaly se přitom dostalo tomu, kdo podle charakteru popisované osoby oděl vhodně svou řeč do takových slov, že v ní vynikly city hněvu a bolesti. K čemu mi bylo to, můj Bože, skutečný Živote, že právě mě, když jsem přednášel, kamarádi a spolužáci odměňovali větším potleskem než mnohé jiné? Není to všechno jen pára a vzduch? Nemohly se mé vlohly a můj jazyk procvičovat v něčem jiném? Tvé chvalozpěvy, Pane, tvé chvalozpěvy v tvém Písmu by bývaly podpořily ratolest mého srdce, jež by se pak kvůli marným po-

²⁰ Tuto pedagogickou metodu doporučuje Quintillianus (*Inst.* X 5, 2).

šetilostem nestalo hanebnou kořistí okřídlelců. Padlým andělům se totiž neobětuje jen jedním způsobem.²¹

18. 28. Je tedy něco divného na tom, že jsem se tak hnal za marnostmi a od tebe, můj Bože, se vzdaloval, jestliže mi byli dávaní za vzor lidé, kteří při výtce, že ve vyprávění o svých — vůbec ne špatných — činech užili nějaký chybný či nespisovný výraz, se propadali studem, ale když popisovali svou svévolnost bezchybně uspořádanou řečí, vyšperkovanou hojnými řečnickými ozdobami, pyšnili se chválou? Ty to vidíš, Pane, a mlčíš — showivavý, nadmíru dobrotivý a pravdivý. Budeš však mlčet stále? Nyní vytrháváš z této nesmírné propasti duši, která tě hledá a prahne po tvé lásce — duši toho, jehož srdce k tobě volá: Hledal jsem tvou tvář a toužím po tvé tváři, Pane, neboť jsem byl daleko od tvé tváře v temné náruživosti. To, zda se od tebe člověk vzdaluje nebo se k tobě vrací, nezáleží na chůzi či na vzdálenosti místa. Což si tamten tvůj mladší syn vyzádal koně, vůz či loď nebo snad odletěl na viditelných křídlech?²² Nebo odešel pěšky, aby pak v dalekých krajích marnotratně promrhal podíl, který jsi mu dal? Byls mu laskavým otcem na jeho odchodu, když jsi mu odevzdával ten podíl, a s ještě větší laskavostí jsi ho přijal jako navracejícího se ubožáka. Být daleko od tvé tváře tedy znamená setrvávat v nevázané náruživosti, která zatemňuje.

29. Pohleď, Pane Bože, se showivavostí, s jakou se obvykle díváš, pohleď, jak pečlivě zachovávají lidské děti pravidla o písmenech a slabikách, přijatá od dřívějších řečníků —

²¹ Augustin — podobně jako někteří jiné církevní otcové — označuje pohanská božstva za padlé anděly, demony (*De civitate Dei* IX 19; XII 1-9).

²² Augustin propojuje obrazy z Lukášova podobenství o marnotratném synu s obrazy z Homérovy *Odyssey* a s aluzí na Plotinovy *Enn.* I 6, 8.

ale o věčná pravidla trvalé spásy, přijatá od tebe, se nestarají. Kdyby ten, kdo zachovává nebo vyučuje stará pravidla o výslovnosti, vyslovil v rozporu s mluvnickými pravidly první slabiku slova *homo* (člověk) bez přídechu *h* — tedy *omo* —, vzbudil by u lidí mnohem větší nelibost, než kdyby v rozporu s tvým zákonem, ač sám člověk, člověka nenáviděl. Jako kdyby pokládal člověka, který se k němu staví nepřátelsky, za větší zhoubu než samu tuto nenávisť, která ho proti druhému člověku popouzí. Nebo jako kdyby se domníval, že když někdo pronásleduje druhého, může ho tím poškodit vážněji, než poškodí své vlastní srdce, chová-li k druhému člověku takovou nenávisť. Znalost písmen jistě není vepsána v našem nitru tak hluboko jako svědomí, jež zakazuje dělat jinému to, co nechceme, aby se dělo nám.

Jak tajemný jsi, jediný velký Bože, který v mlčení sídlíš na výsostech, a podle neúnavně působícího zákona rozléváš zaslepenost jako trest na nezřízené žádostivosti. Když někdo, kdo usiluje o řečnickou slávu, stojí před lidským soudcem obklopen davem lidí a stíhá svého protivníka nezměrnou nenávisť, s největší pečlivostí se snaží vyhnout chybnému spojení „mezi lidech“ (*inter hominibus*),²³ ale vůbec se nestará o to, aby ve své zuřivosti nevyloučil člověka z lidské společnosti.²⁴

Dětské hříchy

19. 30. Na prahu takových zlořádů jsem tedy já, ubohý chlapec, postával a kolbištěm, na kterém jsem sváděl zápas, byla škola, kde jsem měl větší strach z toho, abych v řeči nepoužil barbarismus nebo chybnou vazbu, než

²³ Správně by mělo být *inter homines* (akuz.) nebo *in hominibus* (abl.).

²⁴ Dosl. „aby člověka neodstraňoval z lidí“. Mluví se tu o vraždě a hrdelním trestu, který Augustin podobně jako jiní církevní otcové odmítá.

Cic. *Tusc.* 17

Ži 102,8

Ži 85,15 •

Iz 42,14 •

Ži 85,13

Ži 15,11; 41,3;

62,2 • Ži 26,8

Lk 15,11-32

Pl. *Grp.* 469

Řím 2,15 •

Tob 4,16;

Mt 7,12;

Lk 6,31

Iz 33,5

Žl 30,23

abych se v případě, že jsem chybu udělal, staral o to, abych nezáviděl těm, kdo se podobné chyby nedopustili. Říkám a vyznávám ti, můj Bože, tyto věci, za které mě chválili ti, jejichž uznání bylo tehdy pro mě důkazem, že vedu úctyhodný život. Neviděl jsem totiž propast hanebnosti, do které jsem byl zapuzen od tvých očí. Co tehdy mohlo být v tvých očích hanebnějšího než já? Tehdy jsem se znelíbil i těm, o nichž byla řeč výše — vychovatelům, učitelům a rodičům —, neboť jsem je nesčetněkrát podvedl a obelhal, protože jsem miloval zábavu, toužil po divadle a nedočkavě chtěl ty hry napodobit.

Také jsem leccos vzal tajně rodičům ze spíže či ze stolu: jednak proto, že mě poháněla mlsnost, jednak abych měl co dát chlapcům, aby si se mnou hráli. A i když měli ze hry stejný požitek, nechávali si za ni ode mě zaplatit. Také jsem při hře — veden marnivou touhou vyniknout — často podváděl, abych dosáhl vítězství. Proč jsem si to však nechtěl nechat líbit a tvrdě obviňoval ostatní, pokud jsem přistihl někoho, že dělá totéž, co jsem já sám dělával jim? A když jsem byl dopaden a obviněn, spíš jsem zuřil, než abych ustoupil. Tohle že je ta dětská nevinność? Ne, není, Pane, volám k tobě, můj Bože. Jde o totéž, co přechází na pozdější věk, kdy u vychovatelů a učitelů jde o ořechy, míče a vrabce a kdy u správců a králů jde o zlato, statky, otroky, dobytek. Toto všechno s postupujícím věkem přechází dál, stejně jako místo metly následují těžší tresty. V postavě dítěte jsi tedy, náš Králi, uznal symbol pokory, když jsi řekl: *Takovým patří nebeské království.*

Sen. Constant.
12, 1

Mt 19,14

Díkuvzdání

20. 31. A přeče, Pane, tobě, našemu Bohu, nejvyššímu a nejlepšímu Stvořiteli a Vládcí celého světa, patří díky — i kdybych se podle tvé vůle dožil jen dětského věku. Neboť

2 Kor 2,14;
8,16; 9,15

i tehdy jsem existoval a žil, vnímal jsem a pečoval o zachování svého zdraví, což bylo stopou té tajemné jednoty, z níž jsem povstal.²⁵ Vnitřním citem jsem kontroloval neporušenost svých vnějších smyslů a i při všedních úvahách o nepatrných věcech jsem měl radost z pravdy a nechtěl jsem se mýlit. Měl jsem dobrou paměť, vzdělával jsem se v jazyce a ve vyjadřování, měl jsem radost z přátelství, vyhýbal se bolesti, ponížení, nevědomosti.

Co u takového tvora
není hodno obdivu a chvály?
Ale to vše jsou dary mého Boha:

Já sám jsem si je nedal,
jsou to dobré dary a to vše dohromady jsem já.
Je tedy dobrý ten, kdo mě učinil, on je mé dobro
a já ho oslavuji všemi dobry,
jimiž mě obdařil už v chlapeckém věku.

Žl 2,11

Hřešil jsem tím, že jsem
všechny radosti, slávu a pravdu
nehledal v něm, ale v jeho tvorech, v sobě a v jiných,
a tak jsem upadal do trápení, zmatků a chyb.
Díky tobě, můj Bože,
má Rozkoši, má Chválo a má Důvěro, díky za tvé dary.
Zachovej mi je, neboť tak zachováš i mě,
a to, cos mi daroval, vzroste a zdokonalí se.
A já sám budu s tebou,
neboť i to, že existuji, je tvůj dar.

²⁵ Augustin často uvádí platónský axióm, že existence je dobrem sama o sobě.